

บทที่ 5

ความคล้ายคลึงกันระหว่างศาสนา
กับวิทยาศาสตร์

ในบทที่แล้ว เรากล่าวถึงทัศนะของสวินเบอร์นซึ่งพยายามพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ และใช้หลักฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ ใช้หลักฐานซึ่งเรารู้ได้ด้วยผัสสะ ในบทนี้จะเสนอทัศนะของนักปรัชญาบางคนซึ่งพยายามเสนอความคิดที่ว่า วิทยาศาสตร์และศาสนาแยกกันไม่ออก โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันระหว่างวิธีการทางวิทยาศาสตร์กับศาสนา เช่น บาร์เบอร์ (Ian G. Barbour) และ โคลสัน (Charles A. Coulson) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับโคลสัน แล้วเห็นว่า วิธีการทั้งสองจะช่วยเสริมกันให้เห็นความเป็นจริงของพระเจ้าได้ ชาวเจ้าจะแสดงให้เห็นว่า แม้วิธีการทั้งสองจะมีคล้ายคลึงกัน แต่มันก็ไม่ได้ทำให้ความเชื่อทางศาสนามีความน่าเชื่อถือขึ้น ถ้าหากความเชื่อทางศาสนาไม่ได้รับการพิสูจน์สนับสนุนภายในกรอบของวิธีการทางศาสนาเอง

"ความเกี่ยวข้องส่วนบุคคล" (personal involvement) ในวิทยาศาสตร์ตามทัศนะของ บาร์เบอร์

ในบทที่ 2 เรากล่าวถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ตามทัศนะของบาร์เบอร์แล้ว จะเห็นว่า ในการเก็บข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เราจะห้องมีการสมมติล่วงหน้าหลาย ๆ อย่าง เช่น การมีวัตถุประสงค์ในการทดลอง การมองข้อมูลโดยผ่านกรอบทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง เป็นต้น นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่า ในการเก็บข้อมูลจะมีความนึกคิดของนักวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย บาร์เบอร์เรียกว่า การเกี่ยวข้องส่วนบุคคล (personal

involvement) ในงานวิทยาศาสตร์¹ นอกจากการเกี่ยวข้องของส่วนบุคคลในชั้นการเก็บข้อมูลแล้ว ในชั้นการสร้างทฤษฎีและทดสอบทฤษฎีที่มีการเกี่ยวข้องส่วนบุคคลของนักวิทยาศาสตร์เช่นกัน เพราะว่าในการสร้างทฤษฎีนั้นนักวิทยาศาสตร์ต้องใช้เวลา คนการที่สร้างสรรค์ ส่วนในชั้นการทดสอบทฤษฎี พวกเขาที่คงใช้เหตุผลในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของทฤษฎี นอกเหนือไปจากการทดสอบเชิงประจักษ์ ดังนั้นในทุกขั้นตอนของกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์จะคงมีความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลของนักวิทยาศาสตร์เข้าร่วมเสมอ

อย่างไรก็ตาม การมีความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลของนักวิทยาศาสตร์ ไม่ได้หมายความว่า กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล (individual) กล่าวคือนักวิทยาศาสตร์ไม่ได้เลือกที่จะชอบทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งตามใจตนเอง แต่นักวิทยาศาสตร์จะรู้ว่าเมื่อเขาเสนอทฤษฎีหนึ่งขึ้นมา ความน่าเชื่อถือของทฤษฎีจะคงได้รับการทดสอบจากเพื่อนนักวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ สังคมวิทยาศาสตร์จะเป็นผู้ตรวจสอบทฤษฎี ทฤษฎีวิทยาศาสตร์จะถูกยกเลิกถ้าหากหลักฐานต่าง ๆ ในสังคมวิทยาศาสตร์ขัดแย้งกับทฤษฎี

แม้ว่ากิจกรรมทางวิทยาศาสตร์จะมีความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลของนักวิทยาศาสตร์ แต่บาร์เบอร์ยังเห็นว่า มีความเป็นวัตถุวิสัย (objectivity) ในวิทยาศาสตร์ ความเป็นวัตถุวิสัยของนักวิทยาศาสตร์มี 2 ลักษณะคือ

1. ความเป็นวัตถุวิสัยของข้อมูล แม้ว่า ข้อมูลจะถูกตีความจากนักวิทยาศาสตร์แล้ว แต่ข้อมูลนั้นก็สามารถถูกสังเกตได้อย่างสาธารณะ (publicly observable) กล่าวคือ ข้อมูลนั้นสามารถถูกผลิตขึ้นซ้ำ ๆ ในสังคมวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ให้นักวิทยาศาสตร์ร่วมกันตรวจสอบ นอกจากนี้ในการตรวจสอบข้อมูล เรายังใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่เป็นมาตรฐาน และยอมรับในสังคมวิทยาศาสตร์ และแม้ว่าข้อมูลจะผ่านการตีความจากนักวิทยาศาสตร์ แต่พวกเขาก็มีกลุ่มของมูลบท และมโนทัศน์ร่วม (common set of assumption

¹ Ian G. Barbour, Issues in Science and Religion, p. 176-182.

and concept) ที่ใช้ในการตีความ ดังนั้นจึงทำให้พวกเขาที่มีพื้นฐานสำหรับการสื่อสารและ
 ความเห็นพ้องกันไว้

2. ความเป็นวัตถุประสงค์อีกแห่งหนึ่งของงานวิทยาศาสตร์ บาร์เบอร์เรียกว่าความ
 เป็นสากล (universality) ของงานทางวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์จะมีจุดมุ่งหมาย
 ที่เป็นสากล (universal content) นักวิทยาศาสตร์จะพิจารณาถึงแง่ของประสบการณ์ที่
 เป็นสากล การพิจารณาประสบการณ์ในแง่นี้ทำให้กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องซึ่งไป
 เกินจากความสนใจเฉพาะบุคคล ถ้าหากวิทยาศาสตร์มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะเข้าใจธรรมชาติ
 ความเป็นสากลของมันส่วนหนึ่งวางอยู่บนความเชื่อที่ว่า โครงสร้างเดียวกันของธรรมชาติจะ
 เปิดโอกาสให้นักวิทยาศาสตร์ให้ค้นคว้า วิทยาศาสตร์เปิดโอกาสให้ทุก ๆ คนได้วิเคราะห์
 วิจารณ์ เสนอเหตุผล ฯลฯ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความเป็นวัตถุประสงค์ของนักวิทยาศาสตร์คือ การที่งานทาง
 วิทยาศาสตร์สามารถที่จะได้รับการทดสอบจากนักวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ (intersubjective
 testability) แต่ความเป็นวัตถุประสงค์นี้ก็ไม่ให้หลักความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลของนักวิทยา-
 ศาสตร์ออก

ความคล้ายคลึงกันระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์ ตามทัศนะของบาร์เบอร์²

บาร์เบอร์เห็นว่าวิทยาศาสตร์และศาสนาไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด
 ให้ความที่มีนักปรัชญาบางกลุ่มเสนอ เช่น กลุ่มอภิปิชาวนิยม (existentialism) และ
 กลุ่มภาษาวิเคราะห์ (linguistic analysis) แม้กิจกรรมทั้งสองจะมีจุดมุ่งหมายต่าง
 กัน กล่าวคือ วิทยาศาสตร์มุ่งที่จะหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ในขณะที่ศาสนามุ่งที่จะให้
 มนุษย์มีศรัทธาคำสอนเพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่ทั้งวิทยาศาสตร์และศาสนาก็มี
 องค์ประกอบเหมือนกันอย่างหนึ่งคือ บทบาทในแง่ความรู้ (cognitive function)
 ในวิทยาศาสตร์เราอาจจะเห็นชัดถึงคุณสมบัติในด้านนี้ เพราะกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์มีขึ้น

²Ibid., p. 207-270.

เพื่อหาความรู้ (ตามทัศนะของสังคมนิยม) แต่ในทางศาสนาก็มีองค์ประกอบด้านนี้เช่นกัน เพราะในการที่เราจะยอมรับศาสนา หรือยอมรับสิ่งสูงสุดทางศาสนา เช่น พระเจ้า เราจะต้องยอมรับว่าสิ่งนั้นมีจริง และดังนั้นเราต้องมีการทดสอบยืนยันถึงสิ่งที่มีอยู่นั้นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม กิจกรรมทั้งสองก็ไม่ได้เหมือนกันทั้งหมด เกณฑ์การหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์บางอย่าง เมื่อนำมาใช้กับศาสนาก็ก่อให้เกิดปัญหา แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ว่า กิจกรรมทั้งสองจะเปรียบเทียบกันไม่ได้ บาร์เบอร์พยายามชี้ให้เห็นข้อเหมือนและข้อแตกต่าง

ก. ความเกี่ยวข้องส่วนบุคคล (personal involvement) ของผู้นับถือศาสนา

บาร์เบอร์ เห็นว่า นักเทววิทยาแบบธรรมชาติ (natural theologian) ให้ความหมายที่สูงสุดความมีอยู่ของพระเจ้าโดยใช้ท่าที่แบบเหตุผลนิยม กล่าวคือ พยายามวิเคราะห์หาเหตุผลแสดงถึงความมีอยู่ของพระเจ้าโดยวางใจเป็นกลาง (analytical detachment) และใช้การคาดการณแบบปรัชญา (philosophical speculation) เช่น การที่นักเทววิทยาบางคนยอมรับแบบแผนการพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าตามอริสโตเติล (Aristotle) ที่อนุมานความมีอยู่ของพระองค์จากปรากฏการณ์ของโลก ในหมู่นักปรัชญาเหล่านี้ การพิสูจน์ว่า "พระเจ้าทรงดำรงอยู่" เป็นไปโดยการใช้เหตุผล และพยายามตัดทัศนะคติของตนเอง หรือตัดสิ่งที่บาร์เบอร์ เรียกว่าการเกี่ยวข้องส่วนบุคคล (personal involvement) ของผู้เข้าศึกษา จุดมุ่งหมายของพวกเขาคือ ยอมรับพระเจ้าแบบใช้ปัญญา (intellectual) และเหตุผลนั่นคือ พวกเขาพยายามศึกษาพระเจ้าในฐานะที่เป็นผู้มอง (spectator) เหมือนกับที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ในการศึกษาธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม เราได้พูดถึงแล้วว่า นักวิทยาศาสตร์ก็ไม่ได้ศึกษาธรรมชาติในฐานะผู้มองธรรมชาติแบบกษานต์ (passive) ในการศึกษาวิทยาศาสตร์ก็มีความเกี่ยวข้องและทัศนคติของนักวิทยาศาสตร์รวมอยู่ด้วย เพียงแต่นักวิทยาศาสตร์พยายามตัดความรู้สึกส่วนตัวออกให้มากที่สุดเท่านั้น และในการคัดทัศนคติส่วนตัวของนักวิทยาศาสตร์ก็จะคัดในส่วนที่ชอบหรือไม่ชอบทฤษฎี ไม่ใช่คัดลักษณะการใช้เหตุผลของตัวนักวิทยาศาสตร์ออก

สำหรับในทางศาสนา บาร์เบอร์ เห็นว่าจะต้องมีความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลของผู้นับถือศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และมีมากกว่าในกิจกรรมวิทยาศาสตร์ด้วย เหตุผลของบาร์เบอร์ก็คือว่า เขาเชื่อตามพอล ทิลลิช (Paul Tillich) ที่กล่าวว่า

ศาสนาในความหมายที่กว้างที่สุดจะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่า อะไรเป็นภารกิจสูงสุด (ultimate concern) หรือศาสนาเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีความหมายมากที่สุดคือชีวิต เช่น ปัญหาเรื่องความเป็นความตาย ความหมายของการดำรงชีวิต เป็นต้น การใช้ชีวิตทางศาสนาจึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องคุณค่าสูงสุด (supreme value) ของการดำเนินชีวิต และเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณค่าสูงสุดของชีวิต ดังนั้นการยอมรับศาสนาจึงเป็นการยอมรับทุ่มเท (commitment) ต่อสิ่งสูงสุดของศาสนา รวมทั้งการมีศรัทธาและความมักดี การมีความเชื่อและศรัทธาต่อศาสนานี้เองที่ก่อให้เกิดทัศนคติในการมองโลกและชีวิต รวมทั้งช่วยกำหนดคตินทางการดำเนินชีวิต สำหรับคริสต์ศาสนาแล้ว สิ่งสูงสุดก็คือพระเจ้า การยอมรับศาสนานี้จึงเป็นการมีศรัทธาต่อพระองค์และยินยอมต่อพระองค์ ดังนั้นบาร์เบอร์จึงไม่เห็นด้วยกับพวกเวนิยมแบบธรรมชาติ ซึ่งพยายามพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าโดยการใช้เหตุผล ความเชื่อและศรัทธาต่อพระเจ้าไม่ใช่ได้มาโดยการใช้เหตุผลอย่างเกี่ยว

บาร์เบอร์ยังคิดด้วยว่า การตัดความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลหรือการตัดศรัทธาออกเพื่อที่จะศึกษาคำสอนของศาสนาด้วยใจที่เป็นกลางจะเป็นการแยกตัวของเขาเองออกจากประสบการณ์ที่สำคัญที่สุดของศาสนา และนั่นจะเป็นการตัดเงื่อนไขที่จะรับรู้ความเป็นจริงของศาสนาด้วย เงื่อนไขของการรู้ความจริงทางศาสนาคือความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา ในคริสต์ศาสนารวมทั้งศาสนาที่นับถือคัมภีร์ไบเบิล (Biblical religion) จะมีความศรัทธาต่อพระเจ้า นอกจากนี้ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้ายังเป็นแบบพระเจ้าเชิงบุคคล (personal God) ความศรัทธาต่อพระเจ้าจะมีลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (personal relationship) เช่น มีลักษณะคล้ายคลึงกับความศรัทธาต่อเพื่อน หรือ ความศรัทธาที่สามีและภรรยามีต่อกัน การที่สามีมีความรักและศรัทธาต่อภรรยา สามีจะปฏิบัติต่อภรรยาในลักษณะที่แตกต่างไปจากช่วงเวลาที่เขายังไม่มีความรัก เขาจะมีความเสียสละ มีความยินยอมต่อความรัก รวมทั้งจะมีทัศนคติใหม่ต่อตัวภรรยา และมีผลต่อการดำเนินชีวิตของเขา สิ่งเหล่านี้ก็คือการมีประสบการณ์ต่อความรัก ถ้าเราคัดสิ่งเหล่านี้ทิ้ง เราคงจะไม่มีประสบการณ์ในความรัก และก็จะเข้าไม่ถึงความรัก เช่นเดียวกันในการมีศรัทธาต่อพระเจ้าและการยินยอมต่อพระองค์ จะทำให้เรามีประสบการณ์ทางศาสนาในตนเองเดียวกัน

จากการที่กิจกรรมทางศาสนา เกี่ยวข้องกับ ศรัทธา และมีความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลสูงนี้เอง ทำให้นักปรัชญาบางกลุ่มเชื่อว่ากิจกรรมทางศาสนาเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการหาความรู้เลย เช่น กลุ่มของภาษาวิเคราะห์ (linguistic analysis) กลุ่มนี้เชื่อว่าภาษาทางศาสนาเป็นเพียงการเสนอแนะถึงวิธีการดำเนินชีวิต เป็นการเรียกร้องให้เราเชื่อต่อบางสิ่งบางอย่าง หรือบางทีก็กล่าวว่า ศาสนาเป็นเพียงการแสดงความรู้สึกบางอย่าง ดังนั้นในศาสนาไม่ควรมีคำถามว่า พระเจ้ามีอยู่จริงหรือไม่ หรือคำสอนทางศาสนาเป็นจริงหรือเท็จ บาร์เบอร์เห็นว่า ความคิดเช่นนี้ไม่ถูกต้อง เพราะถึงแม้ว่า การนับถือศาสนาเป็นเรื่องของการมีศรัทธา และเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตตามศาสนา แต่ศาสนาก็ยังมีด้านที่เกี่ยวข้องกับความรู้ (cognitive function) ด้วย เพราะว่าในการมีศรัทธาต่อสิ่งสูงสุดทางศาสนา หรือพระเจ้า เราจะต้องเชื่อว่าสิ่งนั้นมีจริง และในการยอมรับหลักศีลธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต เราก็ต้องเชื่อว่าหลักการนี้มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติของความเป็นจริง ดังนั้น การที่เราเชื่อว่ามีพระเจ้าอยู่จริง คำถามที่ว่า "พระเจ้ามีอยู่หรือไม่" จึงสามารถถามกันได้ และในการเชื่อว่าพระเจ้ามีอยู่เราก็จำเป็นต้องให้เหตุผลเพื่อยืนยันความเชื่อด้วย ปัญหาสำคัญจึงมีอยู่ว่า ในเมื่อการใช้ชีวิตทางศาสนาจะต้องประกอบด้วยศรัทธา ศรัทธา นี้จะขัดต่อการค้นหาความจริงในศาสนาหรือไม่ ซึ่งเราจะกล่าวถึงความคิดนี้ของบาร์เบอร์ในช่วงหลัง

ข. ประสบการณ์ทางศาสนา (religious experience) และการตีความ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ศาสนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่สำคัญสูงสุดในการดำเนินชีวิต และเป็นการมีศรัทธาต่อสิ่งสูงสุด นอกจากนี้การมีศรัทธายังก่อให้เกิดการมองชีวิตด้วยทัศนะใหม่ ๆ มีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ตามแนวทางศาสนา นั่นคือ การมีประสบการณ์ทางศาสนา ดังนั้น บาร์เบอร์เห็นว่า ประสบการณ์ทางศาสนาก็คือ ความกลัวและความเคารพเมื่ออยู่ต่อหน้าสิ่งซึ่งถือว่าศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่ยูชาของผู้นับถือศาสนา นอกจากนี้ในศาสนาที่นับถือคัมภีร์ไบเบิล ประสบการณ์ทางศาสนายังรวมถึงการยอมรับพันธะทางศีลธรรม (moral obligation) และความรู้สึกลึกเมื่อ ละเมิดศีลธรรม ยิ่งไปกว่านั้น ในศาสนาคริสต์ ประสบการณ์ยังเกี่ยวข้องอยู่ในชีวิตประจำวัน เพราะในการดำเนินชีวิตประจำวันเราจะตีความตามคำสอนของศาสนา บาร์เบอร์เห็นว่า บุคคลต่าง ๆ ซึ่งช่วยกันแต่งคัมภีร์พันธ-

สัญญาใหม่ (New Testament) ได้เขียนสิ่งที่เกิดขึ้นกับพวกเขา และพยายามตีความ ประสบการณ์ร่วมของพวกเขาที่รับใช้องค์พระเยซู หลักฐานเบื้องต้นของพวกเขาก็คือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ใช่การใช้เหตุผลต่าง ๆ ทางปรัชญาในการพิสูจน์พระเจ้า นอกจากนี้ ศาสนาจักรในยุคแรก ๆ ไม่ได้พยายามลดการตีความปรัชญาถึงมโนทัศน์ทางเทววิทยา (theological idea) ในลักษณะที่เป็นนามธรรม แต่พยายามจะเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตทางสังคม ดังนั้น บาร์เบอร์กล่าวว่า "ประสบการณ์ของปัจเจกชนในสังคมศาสนาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการตีความทางเทววิทยา"³

จากที่กล่าวมา จะเห็นความคิดของบาร์เบอร์ว่า ประสบการณ์ทางศาสนา ก็ไม่สามารถปลอดจากการตีความเช่นเดียวกับทางวิทยาศาสตร์ และเช่นเดียวกันในกรณีของศาสนา คนเราก็เป็นผู้สร้างสัญลักษณ์ต่าง ๆ แบบสร้างสรรค์และเป็นฝ่ายกระทำ (man is a creative and active constructor of symbols.)⁴ ดังนั้นจะมีปฏิสัมพันธ์กลับไปกลับมา (two-way interaction) ระหว่างประสบการณ์กับการตีความทางศาสนา บาร์เบอร์ยังเห็นว่า ในเมื่อไม่มีประสบการณ์ทางศาสนาที่ไม่ผ่านการตีความ ก็ไม่สามารถมีความรู้ทางศาสนาโดยตรงซึ่งเกิดขึ้นทันทีทันใดและแน่นอน (direct religious knowledge which is immediate and certain) เพราะว่าเมื่อมีการตีความของมนุษย์เข้าเกี่ยวข้อง ก็ย่อมจะมีการผิดพลาดในการตีความได้เสมอ ดังนั้น ระบบเทววิทยาซึ่งใช้ในการตีความประสบการณ์ทางศาสนาจึงต้องได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ (criticism) และได้รับการทดสอบเสมอ เราจะกล่าวถึงปัญหาการประเมินความเชื่อทางศาสนาในภายหลัง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การค้นคว้าหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์เกิดขึ้นในสังคม กล่าวคือ มีการทดลองซ้ำ ๆ กันในสังคมวิทยาศาสตร์ มีการสนับสนุนทฤษฎี โดยการให้เหตุผล รวมทั้งลบล้างบางทฤษฎีโดยการวิจารณ์ ผ่านสังคมของนักวิทยาศาสตร์ ดังนั้นความรู้จึงมีลักษณะทางสังคม เช่นเดียวกันความรู้ทางศาสนาก็เกิดขึ้นภายในสังคมซึ่งมีจุดมุ่งหมาย

³Ibid., p. 210.

⁴Ibid.

ทัศนคติ ความหวัง ความศรัทธา ฯลฯ ร่วมกัน ไม่สามารถมีศาสนาของคน ๆ เดียวได้ และภายในสังคมศาสนาก็ยังมีภาษาสัญลักษณ์ (symbolic language) เพื่อใช้ในการบรรยายประสบการณ์ร่วมของคนในสังคมศาสนา ดังนั้น ปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างปัจเจกชนกับกลุ่มในสังคมเป็นแง่ที่สำคัญของการให้ความรู้ทางศาสนา เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวมานี้เอง ผู้ที่ไม่เข้าร่วมในสังคมศาสนาจึงไม่มีโอกาสเข้าใจศาสนา และไม่เข้าใจความหมายของภาษาในศาสนา เช่นเดียวกับผู้ที่ไม่ให้เรียนฟิสิกส์เลยจะไม่สามารถมีความรู้ทางฟิสิกส์ได้

จะกล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของคริสต์ศาสนาตามทัศนะของบาร์เบอร์เล็กน้อย บาร์เบอร์กล่าวว่า "การมีส่วนร่วม (participation) อยู่ในประวัติศาสตร์ร่วม (corporate history) เป็นลักษณะเด่นในการปฏิบัติของชาวยิว (Judaism) และชาวคริสต์"⁵ เช่น การแสดงความเคารพบูชาต่อพระเยซูคริสต์ในโอกาสต่าง ๆ หรือในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ ของกลุ่มชนชาวคริสต์ เป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และเราใช้ประวัติศาสตร์นี้เองมาอธิบายชีวิตของปัจเจกชน และสังคมในปัจจุบัน บาร์เบอร์กล่าวว่า ประสบการณ์ทางศาสนาถูกสร้างขึ้น ไม่ใช่โดยประสบการณ์ที่ลึกลับเฉพาะตัว (isolated visions or mystical moments) แต่ถูกสร้างขึ้นโดยการมีชีวิตร่วมกันของปัจเจกชนในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ พระเจ้าถูกอ้างถึงไม่ใช่โดยคุณสมบัติทางอภิปรัชญา (metaphysical attributes) แต่โดยความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์

สำหรับชาวคริสต์แล้ว เหตุการณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ก็คือ วิญญาณของพระเจ้าผ่านพระเยซูคริสต์ ชาวคริสต์เชื่อว่า พระเจ้าได้ทรงเปิดเผยพระองค์เองในช่วงเวลา และสถานที่เฉพาะในประวัติศาสตร์ ดังนั้น วิญญาณของพระเจ้า (Revelation) ผ่านพระเยซูคริสต์จึงมีความสำคัญต่อประสบการณ์และการตีความทางศาสนาของชาวคริสต์

⁵ Ibid., p. 214.

⁶ Ibid.

บาร์เบอร์ให้พยายามอธิบาย วิวรรณ์ที่มีผลต่อประสบการณ์ และการตีความทางศาสนาจะเอียง
 หอสมควร แต่ในที่นี้จะไม่พูดถึงคำอธิบายของบาร์เบอร์ ในรายละเอียด แต่สิ่งหนึ่งที่จะชี้
 ให้เห็นความคิดของเขาก็คือคัมภีร์ที่บันทึกเหตุการณ์วิวรรณ์ของพระเจ้า เป็นคัมภีร์ที่บันทึกประ-
 สบการณ์ของผู้เขียนบันทึกที่มีต่อพระเยซูคริสต์ พรหม ฯ กับการตีความประสบการณ์ของตน
 เองลงไป ดังนั้น คัมภีร์ต่าง ๆ จึงไม่ใช่คำสอนทางศาสนาที่ถูกต้องสมบูรณ์ทุกประการ แต่มี
 โอกาสผิดพลาดได้ เราจึงต้องตรวจสอบและใช้เหตุผลต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม บาร์เบอร์
 เห็นว่า ถ้าเรายอมรับว่าวิวรรณ์เป็นเหตุการณ์ที่พระเจ้าเปิดเผยพระองค์จริง ๆ คัมภีร์ที่บันทึก
 วิวรรณ์นี้สามารถเป็นเครื่องมือที่ดำรงพระประสงค์ของพระองค์ได้อย่างต่อเนื่อง การมีประสบ-
 การณ์กับคัมภีร์ไบเบิลจะกระตุ้นส่งเสริมการมีประสบการณ์ต่อพระเจ้าของเราในปัจจุบัน

ในขณะนี้ขอสรุปเปรียบเทียบความเหมือนและแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์
 กับศาสนาเล็กน้อย บาร์เบอร์เห็นว่า ทั้งศาสนาและวิทยาศาสตร์ต่างก็มีองค์ประกอบทั้ง
 ทางประสบการณ์และการตีความ ดังนั้นทั้งสองสาขาจึงมีความเกี่ยวข้องกับส่วนบุคคลของผู้เข้า
 ศึกษา หรือผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ความเกี่ยวข้องกับส่วนบุคคลในที่นี้คือการสร้างสัญลักษณ์หรือ
 มโนทัศน์ เพื่อใช้ในการตีความประสบการณ์และการหาความรู้ อย่างไรก็ตามเราจะเห็นว่า
 ความเกี่ยวข้องกับส่วนบุคคลในศาสนาจะมีมากกว่าในทางวิทยาศาสตร์ และเราอาจจะมองได้ว่า
 เป็นความเกี่ยวข้องกับส่วนบุคคลในแบบที่ต่างกัน กล่าวคือ ในทางวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีที่เรา
 สร้างขึ้น เป็นเพียงสมมติฐานแบบชั่วคราว (tentative hypothesis) เพื่อที่เรา
 จะนำไปทดสอบเพื่อหาความมั่นใจ แต่ในทางศาสนาเราจะต้องมีศรัทธาต่อศาสนา ยอมรับ
 แนวการมองชีวิตของคำสอนทางศาสนา เราจึงจะมีประสบการณ์ทางศาสนาและหาความรู้ทาง
 ศาสนาได้ นอกจากนี้สิ่งที่แตกต่างกันอีกอย่างหนึ่งคือ ประสบการณ์ของวิทยาศาสตร์ เป็น
 ประสบการณ์ทางผัสสะ ในขณะที่ประสบการณ์ทางศาสนาไม่ใช่ จึงทำให้การทดสอบข้อมูล
 ศาสนายากกว่าทางวิทยาศาสตร์ ในหัวข้อต่อไปเราจะพูดถึงความคิดของบาร์เบอร์ที่ว่า
 ศาสนาเป็นเรื่องที่ต้องมีศรัทธา ดังนั้นศรัทธานี้จะเป็นสิ่งขัดขวางการหาความรู้ทางศาสนา
 หรือไม่

ก. การมีศรัทธา (faith) กับการหาความรู้ทางศาสนา

ที่กล่าวว่า การใช้ชีวิตทางศาสนา เราจำเป็นต้องมีศรัทธา และต้องยินยอมต่อความเชื่อในศาสนา (faith and commitment) ทำให้เกิดความรู้สึกว่า ศาสนาเป็นเพียงเรื่องอัตวิสัย (subjectivity) ดังนั้นจึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า ในศาสนาจะมีสิ่งที่เรียกว่าเป็นลักษณะทางวัตถุวิสัย (objectivity) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือไม่ ดังกล่าวมาแล้วในตอนที่สุดถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ของบาร์เบอร์ ว่าอุดมคติเรื่องความเป็นวัตถุวิสัยในวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่การขาดทัศนคติของผู้ศึกษาวิทยาศาสตร์ (personal involvement) แต่วัตถุวิสัยหมายถึงความสามารถที่จะมีการทดสอบร่วมกัน (intersubjective testability) และการมีจุดประสงค์ที่มีลักษณะสากล (universal intent) ถ้าวัตถุวิสัยมีความหมายเช่นนี้ ความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลหรือศรัทธาในศาสนา ไม่จำเป็นต้องกลายเป็นเรื่องของความชอบส่วนตัว บาร์เบอร์เห็นว่า สัญลักษณ์ทางศาสนามีจุดมุ่งหมายในเชิงอ้างอิง (referential) ถึงบางสิ่งบางอย่าง ไม่ใช่เป็นเพียงการแสดง (expressive) ความรู้สึกส่วนตัว ศาสนิกชนเชื่อว่าความเชื่อทางศาสนาเป็นความจริง การยืนยันถึงความเป็นจริง (reality) ของความเชื่อทางศาสนานั้นมีจุดมุ่งหมายสากล (universal intent) เพราะว่า มุ่งที่จะให้ทุกคนเห็นความจริงตามศาสนา ไม่ใช่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นความจริงของบุคคลใดเพียงคนเดียว ดังนั้นในการมีความเชื่อทางศาสนา เราจะหาคำให้เหตุผล (reason) ต่อความเชื่อเหล่านั้น เราไม่ต้องการให้ความเชื่อเหล่านั้นเป็นเพียงธรรมเนียมส่วนตัว ดังนั้นหน้าที่ของเหตุผลในทางศาสนาอย่างคร่าว ๆ ตามความคิดของบาร์เบอร์ มีดังต่อไปนี้ เช่น เหตุผลเป็นระบบการตีความประสบการณ์ทางศาสนาและเหตุการณ์วิวิธวิธีในประวัติศาสตร์ เสนอวิธีทดสอบการตีความทางศาสนา ค้นคว้าถึงสิ่งที่ความเชื่อทางศาสนาบ่งถึง (implications of religious belief) เป็นต้น

บาร์เบอร์ยังชี้ว่า ศรัทธาทางศาสนาโดยตัวมันเองแล้ว มีการบ่งเชิงความรู้ (cognitive implication) เพราะว่าศรัทธาก่อให้เกิด "ทัศนคติใหม่ในการมองโลกและการหยั่งรู้ใหม่ ๆ (new insight) ซึ่งให้แสงสว่างหรือความเข้าใจแก่ประสบการณ์ที่ตามมา" บาร์เบอร์เห็นว่าศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้เรามีวิภาคที่สำคัญเพื่อใช้ตีความ

ประสบการณ์ที่หลากหลายในโลกให้เป็นเอกภาพ (key interpretive category) นั่นคือ เราต้องมีศรัทธาต่อหลักการใดหลักการหนึ่งแล้วนำไปใช้ในการตีความประสบการณ์ นี่คือสิ่งที่เรียกว่า "มีศรัทธาเพื่อแสวงหาความเข้าใจ" (faith seeking understanding) และวิภาคที่ใช้ตีความ หรือการตีความทางเทววิทยา เราจะเอาไปทดสอบกับ ประสบการณ์ที่ต่อเนื่องทั้งของเราเองและบุคคลอื่น ๆ เพื่อที่ว่า การตีความแบบนี้ ๆ ช่วยให้เราเข้าใจตัวเราเองเพิ่มขึ้นหรือไม่ ช่วยให้เราเข้าใจสถานการณ์ที่เราเผชิญหน้าอยู่ ตลอดเวลาหรือไม่ เป็นต้น ดังนั้น ศรัทธาและการใช้เหตุผลสามารถไปด้วยกันได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น เราก็คงพอจะมองเห็นว่า ศรัทธาทางศาสนาที่ยอม ให้ความสงสัย (doubt) เข้ามานในศาสนาได้ เนื่องจากความสงสัยเป็นสิ่งสำคัญอย่าง หนึ่งในการหาความรู้ ในทางวิทยาศาสตร์ ถ้าเราหมดความสงสัยต่อทฤษฎีเราก็คงเลิกทำ การทดสอบหาเหตุผลสนับสนุนทฤษฎี บาร์เบอร์ยกตัวอย่างเทียบเคียงว่า ในความสัมพันธ์ ระหว่างเพื่อนเราต้องมีความวางใจต่อเพื่อน แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็ต้องไตร่ตรองแบบ วิพากษ์ (critical reflection) ต่อความสัมพันธ์นั้นเพื่อช่วยให้เราเข้าใจสัมพันธ์ภาพ ระหว่างเพื่อนมากขึ้น ศรัทธาในศาสนาที่เช่นกันเราควรสงสัยและไตร่ตรอง และดังที่ ก่กล่าวมาแล้วว่า คัมภีร์ศาสนาเป็นสิ่งที่มนุษย์บันทึกเหตุการณ์ที่ตนเองเชื่อว่ามีประสบการณ์กับ พระเจ้า จึงอาจมีความผิดพลาดได้เพราะผู้บันทึกมีการตีความประสบการณ์ของตนเองลงไป ด้วย เราไม่อาจเชื่อได้ว่าคำสอนในคัมภีร์ถูกต้องหมด ศรัทธาที่เรามีไม่ใช่ต่อคัมภีร์ แต่เรา มีศรัทธาต่อพระเจ้าและยินยอมต่อพระองค์ อย่างไรก็ตามอาจมีปัญหายุ่งยากว่า จะจัดความ สัมพันธ์ระหว่างศรัทธากับการสงสัยอย่างไร เพื่อไม่ให้กลายเป็นว่าเรามีศรัทธามากเกินไป จนไม่ยอมฟังความคิดเห็นหรือพยายามหาความรู้เลย (dogmatic) หรือ มีความสงสัย มากเกินไปจนขาดศรัทธาทำให้เข้าไม่ถึงประสบการณ์ทางศาสนา และเข้าไม่ถึงความรู้ทาง ศาสนา

ง. เกณฑ์การประเมินความเชื่อทางศาสนาและปัญหา

เราได้กล่าวถึงข้างแล้วเกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่างระหว่างศาสนา กับวิทยาศาสตร์ ในช่วงนี้เราจะมาดูว่า เกณฑ์การประเมินทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ ใช้ได้กับ ความเชื่อทางศาสนาหรือไม่ และจะมีปัญหาอะไรหรือไม่

เราให้พูดถึง เกณฑ์การประเมินทฤษฎีวิทยาศาสตร์ตามความคิดของบาร์เบอร์
 แล้วว่าประกอบด้วย เกณฑ์เชิงประจักษ์ กล่าวคือ ความสัมพันธ์กับข้อมูลและเกณฑ์ทาง
 เหตุผล กล่าวคือ เป็นการตรวจดูความสอดคล้องภายในทฤษฎีและระหว่างทฤษฎี
 (coherence) และการดูความกว้างขวางครอบคลุมของทฤษฎี (comprehensiveness)
 สำหรับเกณฑ์ทางเหตุผลทั้งสอง บาร์เบอร์คิดว่าสามารถนำไปใช้ได้กับความเชื่อทางศาสนา
 ด้วย เทววิทยาจะต้องมีความสอดคล้อง (coherence) นั่นคือ มโนทัศน์ต่าง ๆ จะต้อง
 มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และไม่มีความขัดแย้งทางตรรก (contradiction) ประดิ-
 พจน์ (paradox) ที่กล่าวในศาสนา เช่น "ใครก็ตามที่มุ่งรักษาชีวิตคนจะสูญเสียชีวิต"
 บาร์เบอร์เห็นว่าไม่ใช่ความขัดแย้งทางตรรก แต่เป็นข้อความที่กระตุ้นให้มีการคิดต่อ เพื่อที่
 จะหาความเข้าใจ เทววิทยาหรือคำสอนควรจะได้รับ การประเมินจากความกว้างขวาง
 ครอบคลุมและความมีลักษณะสากล (generality) สูงด้วย เช่นเดียวกับการประเมิน
 ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ บาร์เบอร์เห็นว่าศาสนามีความเป็นสากลมาก เพราะมโนทัศน์ของศาสนา
 นอกจากจะใช้ตีความประสบการณ์ส่วนตัว ยังช่วยให้เราเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ กล่าวคือ
 ศาสนาให้ทัศนะการมองโลกแก่เรา (world-view)

เกณฑ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาเมื่อนำไปทดสอบกับความเชื่อทางศาสนา คือ เกณฑ์เชิง
 ประจักษ์ นั่นคือ การนำไปทดสอบกับข้อมูล เราได้เห็นแล้วว่า ในการทดสอบทฤษฎีทาง
 วิทยาศาสตร์ เราต้องนำทฤษฎีทั้งหมดไปทดสอบ เช่นเดียวกัน ในศาสนาเราก็ต้องนำมโนทัศน์
 ทั้งหมดไปทดสอบ นอกจากนี้ บาร์เบอร์ยังเห็นว่า วิทยาศาสตร์ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่การ
 หาข้อเท็จจริงใหม่ ๆ หรือการทำนาย แต่ทฤษฎีวิทยาศาสตร์จะถูกใช้เพื่อการจัดประสบการณ์
 ให้เป็นระเบียบเข้าใจได้ ในทางศาสนาก็เช่นกัน มโนทัศน์ทางศาสนาที่ก่อให้เกิดผลในการ
 จัดระเบียบประสบการณ์ทางศาสนาให้เป็นที่เข้าใจได้ อย่างไรก็ตามในการทดสอบความเชื่อ
 ด้วยเกณฑ์ทางประจักษ์จะเกิดปัญหาดังนี้

1. บาร์เบอร์ เห็นว่า อิทธิพลของการตีความที่มีต่อประสบการณ์นั้น ในทาง
 ศาสนาสูงกว่าวิทยาศาสตร์มาก ทั้งนี้เนื่องจากในการดำเนินชีวิตทางศาสนาต้องอาศัยศรัทธา
 มาก ในขณะที่ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์เป็นเพียงสมมติฐานที่สร้างขึ้นเพื่อรอการทดสอบ แต่
 อย่างไรก็ตามนี่เป็นเพียงความแตกต่างสัมพัทธ์ ไม่ใช่ใช้อย่างสัมบูรณ์ (absolute)

2. เกณฑ์การประเมินผลโดยตัวมันเองถูกกำหนดหรือได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนา ในการตรวจสอบความเชื่อทางศาสนากับประสบการณ์ บาร์เบอร์เห็นว่าเรามีระบบคุณค่าที่ได้รับจากศาสนาอยู่ก่อนแล้ว เราจึงนำไปตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ หรือตัดสินประสบการณ์ทางศาสนา

นอกจากปัญหาการประเมินความเชื่อทางศาสนาด้วยเกณฑ์เชิงประจักษ์แล้วยังมีปัญหาวางอย่างอื่น เช่น ในเรื่องของความสามารถในการได้รับการทดสอบซึ่งกันและกัน (intersubjective testability) การทดสอบแบบนี้เกิดขึ้นภายในสังคมเฉพาะซึ่งมีจุดหมายมาตรฐาน และกระบวนการซึ่งเป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกันในสังคมนั้น เช่น ทางวิทยาศาสตร์จะมีสังคมวิทยาศาสตร์ ซึ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะได้รับการตรวจสอบจากนักวิทยาศาสตร์จำนวนมากมาย นอกจากนี้บาร์เบอร์เห็นว่า มุสยท (assumption) ของสังคมวิทยาศาสตร์สามารถเป็นที่ยอมรับของบุคคลในวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้ ดังนั้นลักษณะสังคมวิทยาศาสตร์จึงมีลักษณะสากลสูง ในขณะที่ทางศาสนามีสังคมของศาสนาต่าง ๆ ดังนั้นการยอมรับความลึกลับของศาสนาหนึ่งโดยศาสนาอื่นเป็นไปได้ยาก

จากที่กล่าวมาแต่ต้นเกี่ยวกับวิธีการทางศาสนาของบาร์เบอร์ เราจะเห็นความลึกลับของเขาเกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่างระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์ เขาต้องการแสดงให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์ไม่ได้แตกต่างจากศาสนาอย่างสิ้นเชิงอย่างที่กลุ่มอรรถิภาวะนิยมเข้าใจ มีหลายแง่มุมที่วิธีการทางศาสนาเปรียบเทียบกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ ความแตกต่างระหว่างสองสาขามักจะออกมาในเชิงปริมาณมากกว่า กล่าวคือ ในเรื่องของความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลของศาสนาจะมากกว่าวิทยาศาสตร์

จากทัศนะของบาร์เบอร์ ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าเขากำลังเสนอว่า วิธีการหาความรู้ทางศาสนามีความน่าเชื่อถือ เพราะมีความคล้ายคลึงกับวิธีการวิทยาศาสตร์ (แม้ความน่าเชื่อถืออาจจะมีไม่เท่ากับวิทยาศาสตร์) ใช่หรือไม่ แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนคิดเช่นนี้ เพราะบาร์เบอร์พยายามเสนอว่าความเชื่อทางศาสนาเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่จริง และวิธีการที่ใช้ในศาสนานั้นเป็นไปเพื่อหาความรู้ทางศาสนาด้วย นอกจากนี้วิธีการทางศาสนาก็มีความคล้ายคลึงกับวิธีการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ถ้าหากบาร์เบอร์กำลังเสนอสิ่งนี้จริง คำถามที่จะเกิดตามมาก็คือ การที่วิธีการทางศาสนามีความคล้ายคลึงในบางลักษณะกับวิธีการ

ทางวิทยาศาสตร์ จะทำให้วิธีการทางศาสนามีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้นหรือไม่ และทำให้สิ่ง
ที่ถูกกล่าวถึงในความเชื่อทางศาสนามีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้นหรือไม่

ข้อวิจารณ์ต่อทัศนะของบารเบอร์

สิ่งที่ผู้เขียนกำลังจะเสนอเพื่อวิจารณ์ทัศนะของบารเบอร์ก็คือ วิธีการอย่างใดอย่าง
หนึ่งที่ใช้ในการหาความรู้จะมีความน่าเชื่อถือก็ต่อเมื่อวิธีการนั้นสามารถพิสูจน์สนับสนุน (jus-
tification) ทฤษฎีหรือความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นจริง (reality) ภายในกรอบของ
วิธีการนั่นเอง

เรากล่าวมาแล้วถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ของกลุ่มสังคมนิยม และกล่าวด้วยว่า
กลุ่มนี้ถือว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ให้ความจริงแก่เรา ในที่นี้จะกล่าวถึงว่าจะอะไรเป็นพื้นฐาน
ที่มั่นคงในการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เราเห็นมาแล้วว่าเกณฑ์ในการประเมินทฤษฎีประ
กอบด้วยเกณฑ์ทางเหตุผลและเกณฑ์เชิงประจักษ์ สำหรับเกณฑ์เชิงประจักษ์ก็คือการสังเกตข้อ
เท็จจริงต่าง ๆ ด้วยประสาทสัมผัสนั่นเอง เรากล่าวมาแล้ว (ในบทที่ 3) ว่าเกณฑ์ที่มี
ความสำคัญมาก (ตามทัศนะของโอเชียร์รวมทั้ง บารเบอร์ด้วย) คือเกณฑ์เชิงประจักษ์
แม้เราจะใช้เกณฑ์ทางเหตุผลประเมินทฤษฎีด้วย แต่ในที่สุดแล้วทฤษฎีนั้นจะต้องสามารถเสนอ
คำทำนายซึ่งสามารถถูกทดสอบได้ด้วยวิธีการสังเกต จึงจะน่าเชื่อถือมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เรากล่าวมาแล้วว่าข้อเท็จจริงจากการสังเกตจะผ่านการตีความ
จากทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งมาแล้ว ดังนั้นจึงเกิดคำถามจากกลุ่มสัมพัทธนิยม (relativism)
(ซึ่งเรากล่าวในบทที่ 2 แล้ว) ว่า ในเมื่อข้อเท็จจริงถูกมองโดยผ่านกรอบของทฤษฎีแล้ว
มันจะสามารถถูกนำไปสนับสนุนทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอย่างไร ดังนั้นกลุ่มนี้ถือว่า ถ้าหากมีทฤษฎี
2 ทฤษฎีที่ขัดแย้งกัน เราไม่สามารถใช้ข้อเท็จจริงตัดสินได้ว่าทฤษฎีใดถูก แต่กลุ่มสังคมนิยม
ทางวิทยาศาสตร์จะไม่ยอมรับทัศนะแบบนี้ ทริก (Roger Trigg) กล่าวว่า

[สังคมนิยมจะถือว่า] ทฤษฎีพยายามที่จะยึดกุมความเป็นจริงดังที่มันเป็น (reality
as it is) ผลตามมาก็คือมีเพียงทฤษฎีที่ถูกต้องสมบูรณ์เพียงทฤษฎีเดียวจะเกิดขึ้น
ทฤษฎีที่ต่างกันและขัดแย้งกันจะมองโลกต่างกันไป แต่พวกสังคมนิยม . . . จะต้อง
การถามว่าทฤษฎีใดถูก พวกเขาจะไม่ลดคุณค่าของบทบาทของการสังเกตในการตอบ

ปัญหานี้ ว่าทฤษฎีใดถูก เพราะว่าการสังเกตจะเป็นจุดสำคัญในการเข้าถึงความเป็นจริง ทฤษฎีอาจจะกล่าวถึงสิ่งที่สังเกตไม่ได้ แต่มันไม่สามารถละเลยการสังเกต⁷

ดังนั้นประสบการณ์ทางผัสสะจะเป็นจุดเริ่มต้นที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ภายนอกตัวเรา ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นว่าประสาทสัมผัสให้ความรู้นี้ได้อย่างไรในบทต่อไป ดังนั้นวิธีการทางวิทยาศาสตร์จึงมีพื้นฐานที่มั่นคงในการหาความรู้และพิสูจน์สนับสนุนความรู้นั้น นั่นก็คือประสบการณ์ทางผัสสะนั่นเอง

วิธีการทางศาสนานั้น บาร์เบอร์เห็นว่าประกอบด้วยประสบการณ์ทางศาสนาและการตีความทางศาสนา (นั่นก็คือ มีความเชื่อทางศาสนาอยู่แล้วนำมาใช้ตีความประสบการณ์ทางด้านศาสนา) เราเห็นแล้วว่าการประเมินความเชื่อทางศาสนาด้วยเกณฑ์ทางเหตุผลซึ่งคล้ายกับวิทยาศาสตร์นั้นเป็นไปได้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือเกณฑ์เชิงประจักษ์ ประสบการณ์ทางศาสนาสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับความมีอยู่ของพระเจ้าได้หรือไม่ ถ้าหากว่าประสบการณ์ทางศาสนาให้ความรู้เกี่ยวกับความมีอยู่ของพระเจ้าไม่ได้แล้ว จะเป็นการยากที่วิธีการทางศาสนาจะมีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากวิธีการนี้จะขาดพื้นฐานที่จะเป็นจุดเชื่อมต่อกับความเป็นจริงทางศาสนา (คือพระเจ้า) ซึ่งอยู่ภายนอกตัวเรา การที่เราจะตรวจสอบความเชื่อทางศาสนาด้วยเกณฑ์ทางเหตุผลอย่างเกี่ยว เช่น ความเรียบง่าย ความสอดคล้องภายใน ฯลฯ ไม่เพียงพอที่จะทำให้ความเชื่อนั้นเป็นจริง เพราะสามารถมีความเชื่อที่สอดคล้องกันแต่ก็ไม่ตรงกับความเป็นจริงเลย⁸ หรือโอเฮียร์กล่าวว่า

แน่นอน เราสามารถพูดว่า นอกขอบเขตของการใช้เหตุผลนามธรรมอย่างบริสุทธิ์ (purely abstract reasoning) ความรู้ทุกอย่างจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับประสบการณ์บางประเภท และว่า ส่วนหนึ่งของความหมายที่ว่า เรารู้อะไรบางอย่างก็คือ การที่สิ่งที่เรารู้นั้นมากระทบ (impinge) กับประสบการณ์ (experience) ในบางวิถีทาง⁹

⁷ Roger Trigg, Reality at Risk, p. 66.

⁸ Ian G. Barbour, Issues in Science and Religion, p. 146.

⁹ Anthony O'Hear, Experience, Explanation and Faith, p. 25.

ผู้เขียนจะกล่าวถึงปัญหาบางประการของประสบการณ์ทางศาสนาในการแสดงถึงความเป็นจริง บางอย่างของศาสนาในบทต่อไป โดยเปรียบเทียบเกี่ยวกับประสบการณ์ทางผัสสะ

ทัศนะของโคลสันและปูดทา

1. ทัศนะของโคลสัน

โคลสันมีทัศนะเหมือนกับบาร์เบอร์ว่า ทั้งวิทยาศาสตร์และศาสนามีความ คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ทั้งสองสาขาจะมีความเกี่ยวข้องส่วนบุคคล (personal invol- vement) ซึ่งโคลสันเรียกอีกอย่างว่า องค์ประกอบทางบุคคล (personal element) ในกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ต้องมีข้อสมมติล่วงหน้า (presupposition) ต่าง ๆ ในการสร้างทฤษฎีจะต้องใช้จินตนาการ และในการตัดสินความน่าเชื่อถือของทฤษฎี ก็มีองค์ประกอบทางบุคคลเข้าเกี่ยวข้อง เช่นเดียวกันในทางศาสนา เราก็มียข้อสมมติล่วงหน้า ต่าง ๆ เช่นกัน และประสบการณ์ทางศาสนาก็ถูกตีความจากความเชื่อทางศาสนาเช่นกัน แต่ สิ่งที่โคลสันคิดต่างจากบาร์เบอร์คือ พยายามแสดงให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์และศาสนาควรเป็น วิธีการที่ส่งเสริมกัน (complementary) ในการมองเห็นความเป็นจริงเกี่ยวกับพระเจ้า

เหตุผลต่าง ๆ ที่โคลสันพยายามแสดงเพื่อตั้งวิทยาศาสตร์ให้เข้าใกล้ศาสนา ก็คือ เขาเห็นว่าข้อสมมติล่วงหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของนักวิทยาศาสตร์คือ การร่วมค้นหา (common search) ความจริงร่วม (common truth) การค้นหาความจริงนี้เกิดจาก การที่นักวิทยาศาสตร์สมัยแรก ๆ ยอมรับอภิปรัชญาสมัยก่อนหน้าเขาที่ว่า ธรรมชาติมีระเบียบ และคงที่ (order and constancy in Nature) แต่อภิปรัชญานี้มาจากความเชื่อทาง ศาสนา (religious conviction) กล่าวคือ มาจากความมั่นใจในความมีเหตุผลของ พระเจ้า (rationality of God) ข้อสมมติล่วงหน้านี้ทำให้วิทยาศาสตร์มีความใกล้เคียง กับศาสนา

---

¹⁰ Charles A. Coulson, "The Similarity of Science and Religion," in Science and Religion, ed. Ian G. Barbour (New York: Harper & Row, 1968), p. 57-77.

โคลสันเห็นว่า กฎหรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมข้อเท็จจริง แต่ในการค้นพบกฎหรือทฤษฎีเราต้องใช้จินตนาการ ดังนั้นเขาเห็นว่าวิทยาศาสตร์คืองานทางศิลปะที่ถูกสร้างขึ้น และเขาเห็นว่า " วิทยาศาสตร์ สำหรับข้าพเจ้าดูเหมือนว่าเป็นแง่หนึ่งของวิวัตน์ (revelation) ของพระเจ้า และจินตภาพในงานวิทยาศาสตร์ . . . เป็นมรดกที่ดำรงอยู่สำหรับการพัฒนาจิตใจมนุษย์"¹¹

นอกจากการสร้างทฤษฎีจะมีส่วนประกอบส่วนบุคคล กล่าวคือ มันถูกจินตนาการขึ้น และถูกรับรู้ (conceive) โดยมนุษย์ ในการตัดสินใจว่ามีความถูกต้องหรือไม่ก็ยังมีองค์ประกอบทางบุคคลอยู่ กล่าวคือ เราต้องมีการตัดสินใจว่าอะไรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญการศึกษา รวมทั้งตัดสินใจว่าอะไรที่ควรจะเป็นการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ เขาเห็นว่าการที่ทฤษฎีหรือกฎเป็นสิ่งที่เราจินตนาการขึ้นเพื่อเข้าถึงความเป็นจริงเบื้องหลังข้อเท็จจริง จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีข้อผิดพลาด นอกจากนี้ในการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธทฤษฎียังมีลักษณะที่ไม่แน่นอน ในการพิสูจน์ทฤษฎีว่าน่าเชื่อถือหรือไม่ (นั่นคือในกระบวนการพิสูจน์) จะมีการยอมรับถึงรูปแบบความคิด (thought-form) ของแต่ละสมัย เขายกตัวอย่างของเคปเลอร์ (Kepler) ว่า ความพยายามในการพิสูจน์ความเชื่อของเขาที่ว่า ดาวเคราะห์มีเพียง 6 ดวง เคปเลอร์กำลังใช้รูปแบบความคิดในยุคสมัยของเขา เราอาจมองว่าเกณฑ์การพิสูจน์ของเคปเลอร์ไม่สมเหตุผล แต่นี่เป็นการมองจากรูปแบบความคิดในยุคของเรา ดังนั้นในอนาคตนักวิทยาศาสตร์รุ่นหลังอาจเห็นว่า วิธีการพิสูจน์ในสมัยของเราไม่ดีพอ การที่วิทยาศาสตร์ไม่แน่นอนเป็นเพราะว่า วิทยาศาสตร์ไม่ใช่เรื่องที่อยู่สละจากบุคคล (impersonal) แต่มันดำรงอยู่ในนักวิทยาศาสตร์และถูกแสดงโดยพวกเขา วิทยาศาสตร์จะเติบโตและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและไม่มีที่สิ้นสุด¹²

ความคล้ายคลึงกันระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์นี้เอง (กล่าวคือภารกิจกรรมทั้งสองมีองค์ประกอบทางบุคคล รวมทั้งข้อสมมติลวงหน้าบางอย่างของวิทยาศาสตร์

¹¹ Ibid., p. 66.

¹² Ibid., p. 68.

ที่ได้รับมาในยุคต้น ๆ ซึ่งมาจากความเชื่อทางศาสนา) โคลสันเห็นว่าเพียงพอที่จะกล่าวว่า
 วิธีการทั้งสองย่อมเสริมซึ่งกันและกัน "องค์ประกอบร่วมอย่างกว้างขวาง (large common
 element) ของกิจกรรมทั้งสองเกือบจะผลักดันให้เราสันนิษฐานว่ามันมีความสัมพันธ์กัน"¹³
 จากที่กล่าวมาข้างต้นว่า วิทยาศาสตร์เป็นวิวัฒนาการของพระเจ้า ดังนั้นวิทยาศาสตร์แสดงให้เห็น
 เราเห็นถึงพระเจ้า และมีประสบการณ์กับพระองค์จากทัศนะ (point of view) ที่แตก
 ต่างไปจากศาสนา

ข. ข้อวิจารณ์ต่อทัศนะของโคลสัน

1. ข้อสงสัยของผู้เขียนคือ ทำไมเพียงการวิเคราะห์ว่าวิทยาศาสตร์มีความ
 คล้ายคลึงกับศาสนา จึงทำให้วิทยาศาสตร์เป็นวิธีการหนึ่งที่เข้าถึงพระเจ้า หรือเป็นวิธีการ
 มองพระเจ้า ทั้ง ๆ ที่ในทฤษฎีวิทยาศาสตร์ไม่มีทฤษฎีเกี่ยวกับพระเจ้าเลย ผู้เขียนเห็นว่า
 ถ้าหากวิทยาศาสตร์จะเป็นวิธีการมองพระเจ้าได้ ภายในวิทยาศาสตร์จะต้องมีทฤษฎีหรือการ
 ศึกษาเกี่ยวกับพระเจ้า และทฤษฎีนั้นจะต้องได้รับการสนับสนุน หรือมีละนั้นทฤษฎีต่าง ๆ ก็
 ต้องมีการบ่ง (implication) ถึงความมีอยู่ของพระเจ้า ซึ่งโคลสันจะแสดงให้เห็น

2. โคลสันอาจจะเห็นว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีการที่เสริมวิธีการ
 ทางศาสนา เพราะว่าข้อสมมติล่วงหน้าของนักวิทยาศาสตร์ในยุคแรก ๆ ได้มาจากความมั่นใจ
 ในความเป็นเหตุเป็นผลของพระเจ้า นั่นคือข้อสมมติล่วงหน้านั้นมาจากศาสนา คำถามซึ่งเกิด
 ขึ้นคือ ข้อสมมติล่วงหน้าที่นักวิทยาศาสตร์ในยุคเริ่มต้นยอมรับนั้น นักวิทยาศาสตร์ยุคหลัง
 ยอมรับตามเสมอไปหรือไม่ การตอบคำถามนี้เราต้องมาดูความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรัชญา
 (หรือข้อสมมติล่วงหน้า) กับการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์

แฮร์ (R. Harre)* กล่าวว่า อภิปรัชญาเป็นการศึกษาถึงวิภาคซึ่ง
 มีความเป็นสากลมากที่สุด (most general category) จากระบบของวิภาคเหล่านี้เอง

¹³ Ibid., p. 72.

* ทฤษฎีอภิปรัชญาที่มีผลต่อการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพิ่มเติมได้ใน

R. Harre, The Philosophies of Science, p. 100-140.

ที่เรานำไปใช้จัดระเบียบการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (organization of scientific knowledge) และวิภาคเหล่านี้จะสะท้อนถึงว่าคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติแบบใดที่เราถามได้ จะขอยกตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรัชญาแบบอนุภาคนิยม (corpuscularianism) กับการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อภิปรัชญาแบบอนุภาคนิยมเสนอว่า ทุก ๆ สิ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่เล็กกว่า นั่นคือ อนุภาค อนุภาคเหล่านี้จะจัดเรียงตัวในอวกาศที่ว่างเปล่า พวกที่เชื่ออภิปรัชญาแบบนี้ บางคนมีทัศนะแบบปรมาณูนิยม (atomism) ด้วย กล่าวคือ เมื่อเราแบ่งวัตถุต่าง ๆ ให้กลายเป็นชิ้นส่วนเล็กลงไปเรื่อย ๆ ในที่สุดจะเหลืออนุภาคที่ไม่สามารถแบ่งแยกต่อไปได้ (indivisible corpuscle) กลุ่มอนุภาคนิยมเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของวัตถุเกิดจากการที่อนุภาคเหล่านี้จัดเรียงตัวแบบใหม่ นอกจากนั้นคุณสมบัติต่าง ๆ ของวัตถุก็เกิดจากการจัดเรียงอนุภาคพื้นฐาน (อนุภาคที่แบ่งแยกไม่ได้) ในแบบต่าง ๆ นี้เอง ในการยอมรับอภิปรัชญาแบบนี้ ทำให้นักวิทยาศาสตร์ค้นคว้าหาอนุภาคพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับอนุภาคต่าง ๆ เช่น โมเลกุล อะตอม ฯลฯ นอกจากนี้ในการอธิบายคุณสมบัติของวัตถุต่าง ๆ เราอธิบายว่าเกิดจากการจัดเรียงอนุภาคแบบต่าง ๆ เช่น เราอธิบายความแตกต่างระหว่างคุณสมบัติของเพชรกับของกราไฟท์ (graphite) ว่าเกิดจากการเรียงตัวของอะตอม ของคาร์บอน (Carbon) แตกต่างกัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ว่ามีอภิปรัชญาแบบอนุภาคนิยมระบบเดียวที่มีความสำคัญต่อการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แสร้เห็นว่าจากประวัติของวิทยาศาสตร์ เราจะพบว่าอภิปรัชญาที่สำคัญ 3 แบบ ซึ่งแบ่งวิทยาศาสตร์ออกเป็น 3 สมัย ในสมัยเริ่มต้นเรายอมรับอภิปรัชญาแบบอริสโตเติล จนกระทั่งถึง ค.ศ. 1500-1800 เราหันมายอมรับอภิปรัชญาแบบอนุภาคนิยม แต่ในปัจจุบันเรายอมรับทฤษฎีเกี่ยวกับพลันัม (theory of Plenum) การเปลี่ยนอภิปรัชญาจากระบบหนึ่งไปสู่อีกระบบหนึ่ง เช่น จากระบบของอริสโตเติลไปสู่ระบบแบบอนุภาคนิยม ไม่ได้เกิดจากการมีข้อเท็จจริงใหม่ ๆ มาขัดแย้งระบบของอริสโตเติล และสนับสนุนอนุภาคนิยม และก็ไม่ใช่ว่าเราพิสูจน์ได้ว่าระบบของอริสโตเติลมีความขัดแย้งตามความคิดของแสร้ เรากล่าวได้เพียงว่า เมื่อวิถีคิดแบบเก่าเริ่มประสบปัญหาที่จะนำไปใช้ในการอธิบาย การค้นพบใหม่ ๆ มโนทัศน์แบบเก่าเหล่านั้นจะเริ่มถูกส่งสัยจากสังคมทาง

ความรู้ และในขณะเดียวกันมโนทัศน์ใหม่ ๆ ก็ให้วิธีการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ในที่สุดกลุ่มนักปรัชญาบางกลุ่มได้เชื่อมมโนทัศน์ใหม่ ๆ เข้าด้วยกันเป็นระบบที่สอดคล้อง และทำให้มโนทัศน์ใหม่ ๆ กลายเป็นสิ่งจำเป็น¹⁴

เท่าที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า สังคมวิทยาศาสตร์จะมีระบบอภิปรัชญาเป็นแนวทางการเข้าใจธรรมชาติ แต่เราก็เห็นว่าอภิปรัชญาในสังคมวิทยาศาสตร์ไม่ได้สิ่งที่แต่จะมีการเปลี่ยนแปลง ผู้เขียนสงสัยว่าในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของนักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน พวกเขาใช้มโนทัศน์เกี่ยวกับพระเจ้าเป็นแนวทางการหาความรู้หรือไม่ ถ้าหากว่านักวิทยาศาสตร์ไม่ใช้มโนทัศน์นี้ และพวกเขาก็ไม่ได้กำลังศึกษาถึงความมีอยู่ของพระเจ้า เรากล่าวได้อย่างไรว่า วิทยาศาสตร์เป็นวิธีการหนึ่งเปิดเผยให้เห็นความจริงเกี่ยวกับพระเจ้า นอกจากนี้ บาร์เบอร์ได้ชี้ให้เห็นว่า ข้อเท็จจริงซึ่งไม่สามารถถูกอธิบายโดยทางวิทยาศาสตร์ และนักวิทยาศาสตร์สมัยนั้นใช้มโนทัศน์เกี่ยวกับพระเจ้าในการอธิบายในสมัยก่อนมักได้รับคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์แทน¹⁵ ดังนั้นผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับโคลสันที่ว่า การที่นักวิทยาศาสตร์ในสมัยก่อนได้รับอภิปรัชญามาจากความเชื่อทางศาสนา จะทำให้วิทยาศาสตร์กลายเป็นวิธีการที่แสดงถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับพระเจ้า

¹⁴ Ibid., p. 132-133.

¹⁵ Ian G. Barbour, "Science and Religion Today," in Science and Religion. p. 5-6.